

ULUSÖTESİ ŞİRKETLERİN KÜRESEL KRİZ SÜRECİNDEKİ KONUMLARI

Deniz ŞİŞMAN

*Gelişim Üniversitesi, Ekonomi ve Finans Bölümü Cihangir Mah. Şehit Jandarma
Komando Er Hakan Öner Sk. No:1 Avcılar / İSTANBUL, Gsm: 0533 442 17 61
Email: : dsisman2004@yahoo.com*

ÖZET

Küreselleşme ile birlikte, sermayenin düşen kar oranlarını telafi edebilmek için sınırötesi yatırımlara yönelmesi sözkonusu olmuştur. Bu süreçte, sermayenin ulusötesileştiği ve yatırımların ulusötesi şirketler aracılığıyla gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Bu çalışmada, 2008 yılı ile birlikte küresel krizin etkisi bu şirketler açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda ulaşılan sonuçlar şöyle sıralanmıştır; küreselleşmenin krizi, önceki krizlere göre farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır ve ulus devlet bu sorunları çözmekte yetersiz kalmaktadır. Kriz sürecinde, artan şirket birleşme ve satın almaları, tekelleşmeye neden olmuştur ve emek ile sermaye arası eşitsizliği artırmıştır. “yüksek etkileşime sahip” ulusötesi finansal şirketlerin krizden en fazla etkilenen şirketler olduğu gözlenmektedir. Ayrıca kriz sürecinde gelişmekte olan ülkelerin ulusötesi şirketlerinin, gelişmiş ülke ulusötesi şirketlerine nazaran DYY’ları artmıştır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Küresel kriz, Ulusötesi Şirketler

JEL Sınıflaması: F2, F5, F6, J40

THE POSITION OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN GLOBAL CRISIS

Abstract

In the globalization process, it is discussed on capital turn towards crossborder investments to compensate falling profit rates. In this process, it appears that it has to be realized via the transnational capital investment and transnational corporations. In this study, the impact of the global crisis of 2008 was examined in terms of transnational corporations. In the study results, the globalization crisis reveal different results than previous crises and nation states are insufficient to solve these problems, increased mergers and acquisitions during crisis has let to monopolization and increased inequality between capital and labour. “High interactive transnational corporations” are the most affected companies by crisis. Furthermore, during the global crisis, foreign direct investment from developing countries’ TNCs have increased in comparison to developed countries’ TNCs.

Keywords: *Globalization, The Global Crisis, Transnational Cooperations*

JEL Classification: *F2, F5, F6, J40*

1. GİRİŞ

Kapitalizmin en önemli meselelerinden biri olan karlılık düşüşü nedeniyle sermayenin uluslararası piyasalara açılması, sermaye ihracı yoluyla yeni yatırım fırsatları yakalanmasına olanak sağlamıştır. Ucuz doğal kaynak ve işgücü olanaklarının karlılık üzerine etkisi önem taşımaktadır. Bu olanaklardan yararlanan şirketler, genellikle kendi ülkesinde tekeli konuma sahip büyük şirketlerdir. Küreselleşme sonra üretimin parçalanması süreciyle bu büyük şirketlerin üretimin çeşitli kademelerini çeşitli ülkelerde gerçekleştirmesi gerek sermayenin gerekse üretim yapılan ülkede üretime katılan ortakların politikalarını aralarındaki çıkar birliğini gözeterek belirlemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle şirket ve sermayenin ulusötesileşmesi aşamasına geçilmektedir. Şirketlerin ulusötesi aşamasına geçişleri doğrudan yabancı yatırımların genişlemesi, uluslararası birleşme ve satın almaların artması firmalar arası ulusötesi stratejik ittifakların artması ile hızlanmıştır. Bu şirketler ulusal denetimden yalıtılmış ekonomik düzen üzerinde sözsahibi olan şirketler haline gelmişlerdir. Günümüzde doğrudan yabancı yatırımların önemli bir kısmını temsil eden ulusötesi şirketlerin sayısı 82.000’e, yabancı bağlı şirket sayısı 810.000’e, çalışanlarının sayısı 77 milyon’a ulaşmıştır(UNCTAD, World Investment Report 2009,s.8).

UNCTAD tanımına göre ulusötesi şirketler; yönetim merkezlerinin 3 ülkeden fazla olması, üretim, satış ve pazarlama gibi ekonomik faaliyetleri farklı bölgelerde gerçekleştirmeleri nedeniyle uluslararası şirketlerden ayrılmaktadır. Yabancı yatırımlar açısından yapılan değerlendirmeden farklı olarak, ulusötesi şirketlerin ulusötesilik endeksi ile değerlendirildiği bir sıralama yapılmaktadır. Ulusötesilik endeksi literatüre göre şöyle açıklanmaktadır: ilk olarak yabancı varlıkların toplam varlıklara oranı, ikinci

olarak dış satışları toplam satışlara oranı ve son olarak yabancı istihdamın toplam istihdama oranı hesaplanarak, bulunan oranların ortalaması alınmaktadır. Ulusötesi şirketlerin en büyüklerini içeren tablo yabancı varlık sıralamasıyla birlikte ulusötesilik endeksi sıralaması ile her yıla ait olarak UNCTAD tarafından yayınlanmaktadır. 2013 UNCTAD verilerine göre; yabancı varlık sıralamasında ilk sırada yer alan General Electric'in ulusötesilik endeksi %48.8 iken, dış varlıkta ikinci sırada yer alan Royal Dutch Shell şirketi ulusötesilik endeksi %72.8 olduğundan ulusötesilik açısından değerlendirildiğinde daha üst sırada yer almaktadır.[†] Bu çalışmada kriz sürecinde ulusötesi şirketlerin yatırımları, satışları, karlılığı ve istihdamı birlikte değerlendirileceğinden ulusötesilik endeksi üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

2.KÜRESELLEŞMEYE GENEL BAKIŞ

1960 ve 1970'lerle birlikte işçi sınıfının ve halkın gücünün bastırılması ile ulusötesi sermayenin dünya çapında genişlemesinin başlangıcı, aynı döneme denk gelmektedir. Emek, artık dünya üzerinde kolayca değişime açık bir kaynak olarak sermayenin hizmetine girmiştir. Dünya kapitalizminin küreselleşmesi de yaşanan gelişmeler eşliğinde başlamıştır. İmalat sanayiinde kar oranlarının düşmeye başlaması ile birlikte yüzyıllardır devam eden sanayileşme ve kalkınmanın geri planda kaldığı ve denizaşırı ülkelere yönelik üretim devam etmesi ile birlikte gelişmiş ülkelerde işsizliği besleyen bir döneme girilmiştir

Tüm bu gelişmelerin eşliğinde, bilgisayar ve bilişim alanındaki teknolojik adımlar, işgücünün özellikle Güney Doğu Asya ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimden kente göçü ile birlikte sağlanan ucuz işgücü, ulusötesi sermayenin gelişmesinde önemli etkenler olmuştur. Ayrıca ekonomide, üretken girişimlerden, finansallaşmanın arttığı bir ortama geçişin başladığı görülmektedir. Finans sektöründe ve özellikle bankacılıkta yaşananlara göz attığımızda ise, bankalar önceleri ev kredisi, eğitim kredisi gibi faydalı amaçlar için kullanılan, büyümede etkili kuruluşlar iken,1970'lere gelmesiyle; sanayileşmeden uzaklaşma, üretimin denizaşırı ülkelere kaydırılması,,muazzam şekilde büyüyen finansal kurumlara yönelim ve 1970'lerde finansallaşma ile birlikte servetlerin finansal sektörün elinde yoğunlaşması sözkonusu olmuştur(Chomsky,2013).

1950 ve 1960'lı yıllarda bilgisayar, internet ve enformasyon teknolojilerine dönüşecek yüksek teknolojilerin gelişmesinin uygun olduğu bir ortam oluşmuştur. Süreç içinde, küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin zayıflayan hegemonyası, uluslararası şirketlerin dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte ulusötesi bir sermaye hegemonyası da doğmuştur. 1980-1990'lar sermayenin aşırı birikimi ile büyümenin yüksek olduğu dönemler olmuştur. Bu yıllarda, emeğin sömürsününün de artan bir hızla devam ettiği bir ortam yaratılmıştır.

[†] Bu çalışmada kriz sürecinde yapılan yatırımlar öncelikli olarak düşünüldüğünden, listedeki sıralama üzerinden şirketler değerlendirilecektir.

1990'ların sonu ve yeni milenyumla girişle birlikte artan eşitsizlik ve sosyal kutuplaşma; sermayenin belli bir kesimde toplanması ve aşırı birikim ile birlikte küresel ekonominin krize elverişli bir konuma gelmesine neden olmuştur. Bu süreçte, krizin geciktirilmesi amacıyla savaş ekonomisinin canlandırılmaya çalışıldığı bir dönemde Afganistan ve Irak savaşları, savunma sanayiinin sermaye birikimini artıran ayrıca ülkelerin dış politikaları üzerinde söz sahibi olan bir yapının oluşmasına yol açmıştır. Krizin geciktirilmesi ve aşırı birikimin değerlendirilmesi için izlenen ikinci yol ise; finansal spekülasyonların emlak, gıda, enerji, küresel emtia ve bono piyasalarında kamu maliyesi araçlarının kullanılması ile yaratılan balon aracılığıyla gerçekleşmiştir. Öte yandan bu balonun patlaması sonucunda oluşan kriz, sistemik bir risk sonucu oluşan krizden ziyade, yapısal bir kriz olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü krizin çözümü; sistemin yeni bir yapıya evrildiği, yapısal önlemlerin alınması ile mümkün olabilecektir.

Bununla birlikte; yapısal düzeyde mevcut küresel kriz, aşırı birikimin üstünde ya da artık değer emilmesi ya da soğurulması konusunda karlı alanların yetersizliği nedeniyle sürmektedir. Yatırım imkanları açısından değerlendirildiğinde, 21.yy başlangıcı ile yüksek teknolojik ürünlerde yatırımlar kriz başlangıcı olan 2008'de 1990'ın %50 altına düşmüştür. Sistemin artık değer üreten imkanları -1980 ve 1990 sonrası tepe noktasından sonra – gerilemeye başlamıştır. Sermayenin ulus devlet sınırları içinde kaldığı 70'lerde işçi sınıfı direnç gösterebiliyordu, ancak 2008 krizinde durum farklıdır. İşçiye giden değer keskin bir şekilde düşmüştür ve işçinin yaşam standartları giderek gerilemiştir. Kredi piyasalarında yaşanan çöküş kredi verilecek kaynakların azlığından değil, kredilerin geri dönmesi konusunda yaşanan sorunlardan kaynaklanmıştır. Dolayısıyla kapitalizm; artık değeri, karlı alanlara yönlendirme konusunda sorun yaşamaktadır. 1997 ve 2001 yıllarında yaşanan krizler sonrasında küresel güçler, sistemin işleyişi konusunda ilk uyarıları almıştır. Sistemde yaşanan gerileme, artık değer tüketilmesi için iki aracın kullanımına yönelmiştir: finansal spekülasyon ve askeri birikim. Finansal spekülasyon internet ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte büyümüştür. Finansal enstrümanların artışı futures, swap, hedge fonlar, mortgage fonlar aracılığıyla, finans piyasalarının spekülasyona açık bir hale gelmesini kolaylaştırmıştır. Küreselleşme; finansal sermayenin de tüm bu araçlar vasıtasıyla küreselleşmesi sonucunu getirmektedir.

Yeni krizi, 1930 ve 1970 krizlerinden ayıran özellikler gözönünde bulundurulduğunda; ekolojik limite yaklaşılması, küresel iletişimde yaşanan gelişmeler, kapitalizmde büyümenin limitlerine ulaşılmış olması, kapitalizmi harekete geçirecek yeni alanların yaratılması konusunda yaşanan sıkıntıların belirginleşmesi, devletin; ulusötesileşmenin yaşandığı bu dönemde, savaş mekanizmalarını harekete geçirerek hegemonyasını sürdürme konusunda isteğinin yaratmış olduğu karmaşa ortamının varlığı, kapitalizmin 21. yy'da sürdürülebilirliğini tehdit eden gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır(Robinson,2012).Bundan sonra artan küreselleşme ve onun getirmiş olduğu imkanları kullanan kesimlerin, artık değer sömürsünün yanısıra,

borçlanmayla sömürüyü bütün hayatlarına yayan bir şekil almasının artık sürdürülemez bir hal almaya başladığı ve bu nedenle yapısal önlemleri alırken bu kesimin de gözönünde bulundurulması gereken bir döneme girilmiştir. Bu süreç içinde gayrimeşru otorite yani ulusötesi şirketlerin hakimiyeti, yükselişine devam etmektedir bu da meşru devlet otoritesinin fonksiyonlarının devredilmesinin sözkonusu olduğunu göstermektedir(George,2014).Bununla birlikte, son 30 -40 yıldır bu model yerini neoliberal modele bırakmıştır. Bu ideoloji zengin ve en tepede yer alan şirketler haricinde yıkıcı olmuştur.

3.KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EMEK VE SERMAYE

Küreselleşme ile yaşanan gelişmeler eşitsizliğin artan şekilde devamını getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde emeğin 1970'lerin sonunda GSYİH içindeki payı %70 (ücret ve maaşlar) iken kira, kar ve hisse olarak sermaye payı %30 civarında idi. Günümüzde ise sermaye, GSYİH'nin %40 ve fazlasına sahipken, emeğin payı %60'lara gerilemiştir. Bunun yanısıra, Amerikalı işçilerin sendikalara üyelikleri 1980'deki %20.1 seviyesinden 2010'da %11,9'a gerilemiştir(Stiglitz, 2012). Neoliberalizmin ulusötesi sermaye artışı destekleyen politikaları; özellikle piyasanın etkin olduğu ve insanlara neyi tüketmesi gerektiğine dair kılavuzluğu, devlet kısıtlamalarının kaldırılması, özelleştirmelerin artırılması, serbest ticaretin zenginlik getirdiğine dayalı inancın yaygınlaştırılması, devlet harcamalarının devlet borcunun ve devlet bütçesinin minimuma indirilmesi konusunda kemer sıkma politikalarının uygulanması politikaları; neoliberalizmin doğa ve emeği dışarda bırakmasını "gerçek değer yaratanların şirket sahipleri ve sermaye olduğunu" vurgusunu taşımaktadır. Neoliberal politikalar ile birlikte sosyal devlet politikaları azaltılmış ve temel iktisat politikası yerinin para politikası tarafından alınarak merkez bankalarının öne çıkarıldığı ekonominin, faiz, döviz para arzı değişkenleri arasında kısıtlandığı bir ortam yaratılmıştır. Sermaye piyasalarında ise denetimlerin kontrolsüz para akışlarını kolaylaştıracak şekilde 1980'den itibaren kaldırılmasıyla, 2001 krizi sonrası Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilere, 2008'de de benzer krizlerin gelişmiş ülke ekonomilerine sıçramasına neden olmuştur(Stiglitz,2012).

4. KÜRESEL SERMAYENİN KONUMU

1980'lerde artan gelir, servet ve fırsata dayalı eşitsizliklerin 2008 krizine zemin hazırladığı, kriz sürecinde eşitsizliğin daha da arttığı bu durumun ekonomik, sosyal ve siyasi yapıyı olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Zürih üniversitesinde yapılan araştırmada Federal Teknoloji Enstitüsü'nden, "sistem analizi" alanında uzmanlaşmış üç bilim insanı S. Vitali, J. B. Glattfelder ve S. Battiston'ın "The network of global corporate control" (Şirketlerin küresel denetim ağı) çalışması, küresel güç yoğunlaşmasını ortaya çıkarmıştır(Vitali ve diğerleri, 2011).Küresel şirket ağlarının yer

aldığı çalışmada[‡] ulusötesi şirketlerin yer aldığı 4300 şirket içinde, çekirdek içinde yer alan 147 şirketin ekonomik değerinin %40'ını elinde bulundurduğu ve çekirdekte yer alan şirketlerin her birinin en azından diğer 20 şirketle bağlantısı olduğu bulunmuştur. Yakın ilişki içinde olmak, sistemik riske yatkın olmak anlamını taşımaktadır ve listede yer alan **50 en yüksek etkileşimli** ve bu nedenle riske en çok yatkın şirketin 48'ini bankalar hedge fonlar ve diğer finansal hizmetler oluşturmaktadır. Buna göre iyi zamanlarda ağ “sağlam”, kötü zamanlarda eşzamanlı olarak sıkıntılıdır.

Tablo 4.1 147 şirket içinde yüksek etkileşimli 50 Ulusötesi Şirket

Finansal 147 şirket içinde en yüksek etkileşimli 50 ulusötesi şirket		
1. Barclays plc	18. Goldman Sachs Group Inc	35. Sun Life Financial Inc
2. Capital Group Companies	19. T Rowe Price Group Inc	36. Standard Life plc
3. FMR Corporation	20. Legg Mason Inc	37. CNCE
4. AXA	21. Morgan Stanley	38. Nomura Holdings Inc
5. State Street Corporation	22. Mitsubishi UFJ Financial Gro	39. The Depository Trust Company
6. JP Morgan Chase & Co	23. Northern Trust Corporation	40. Massachusetts Mutual Life Insurance
7. Legal & General Group plc	24. Société Générale	41. ING Groep NV
8. Vanguard Group Inc	25. Bank of America Corporation	42. Brandes Investment Partners LP
9. UBS AG	26. Lloyds TSB Group plc	43. Unicredito Italiano SPA
10. Merrill Lynch & Co Inc	27. Invesco plc	44. Deposit Insurance Corporation of Japan
11. Wellington Management Co	28. Allianz SE	45. Vereniging Aegon
12. Deutsche Bank AG	29. TIAA	46. BNP Paribas
13. Franklin Resources Inc	30. Old Mutual Public Limited Company	47. Affiliated Managers Group Inc
14. Credit Suisse Group	31. Aviva plc	48. Resona Holdings Inc
15. Walton Enterprises LLC	32. Schroders plc	49. Capital Group International Inc
16. Bank of New York Mellon	33. Dodge & Cox	50. China Petrochemical Group Company
17. Natixis	34. Lehman Brothers Holdings Inc[1]	

Bu çalışma 2008 krizinin hemen öncesini yansıtmaması açısından önem taşımaktadır. 147 şirket içinde en yüksek etkileşimli 50 ulusötesi şirket sıralaması, 2011 yılı itibariyle en yüksek GSI endeksi[§] sıralamasındaki şirketlerle karşılaştırıldığında; Allianz 1. Sırada, BNP Paribas 3. Sırada, UBS AG 4. Sırada Societe Generale 7. Sırada Deutsche Bank AG 8. Sırada, Unicredito Italiano SPA 9. Sırada, AXA 10. Sırada, Credit Suisse Group 12. Sırada yer almaktadır. 2012 yılı itibariyle ise ; Allianz 1. Sırada, BNP Paribas 3.sırada, Deutsche Bank AG 6. Sırada, Societe Generale 7. Sırada,

[‡] Araştırma, ekonomik veri toplayan Orbis'in, 2007 veri bankasında bulunan 194 ülkeden 37 milyon ekonomik varlık arasında OECD'nin ulus ötesi şirket tanımına (birden fazla ülkede yerleşik olmakla birlikte bir eşgüdüm içinde, içlerinden birinin egemenliği altında ekonomik faaliyetlerini gerçekleştiren yapılar) uyan 43 bin 60 şirket saptayarak, bunların dünya üzerindeki etkilerini ve mülkiyet yapılarındaki yoğunlaşmayı soruşturuyor. (Rapor: http://arxiv.org/PS_cache/arxiv/pdf/1107/1107.5728v2.pdf)

[§] GSI'de en tepedeki 200 finansal ulusötesi şirket, toplam varlık ve çalışan sayısı ile hesaplanır. Şirketlerin yabancı şube sayısının toplam şube sayısına bölünmesi ile bulunan uluslararasılık endeksinin karekökünün yatırım yapılan ülke sayısına çarpımıyla hesaplanır.

UBS AG 13. Sırada yer almaktadır. Şirket etkileşimlerinin devam ettiği varsayımı altında en yüksek etkileşimli şirket sıralamasında yer alan şirketlerin ulusötesilik açısından en tepede yer alanları, halen finansal risk açısından önemli potansiyel barındırmaktadır.

Tablo 4.2. Finansal Ulusötesi Şirketlerin GSI endeks sıralaması (2011-2012)

2012 sıra	GSI	2011 sıra	GSI	Finansal Ulusötesi Şirke	Ülke	varlık toplam	çalışan toplam	Bağlı Şirket			
								toplam	yabancı bağlı şirket	I.I.	yatırım yapılan ülke sayısı
1	72.8	1	75	Allianz SE	Almanya	915788	141938	717	585	81.6	65
2	72.4	2	73.7	Citigroup INC	ABD	1864660	266000	840	595	70.8	74
3	71.2	3	72.4	BNP Paribas	Fransa	2514570	198423	984	723	73.5	69
4	68.5	4	67.2	Assicurazioni Generali	İtalya	582398	81997	493	436	88.4	53
5	68.3	5	68.1	HSBC Holdigs PLC	İngiltere	2692538	288316	1040	746	71.7	65
6	65.9	6	65.6	Deitche Bank AG	Almanya	2653053	100996	1331	1031	77.5	56
7	65.0	7	65.6	Societe Generale	Fransa	1648917	159616	557	386	69.3	61
8	64.1	8	61.1	UnicreditSpa	İtalya	1221929	160360	922	861	93.4	44
9	58.3	9	59.5	AXA S.A.	Fransa	1004421	96999	606	515	85.0	40
10	57.4	10	53.0	Standart Chartered PLC	İngiltere	636518	86865	209	153	73.2	45
Toplam	663.9	661.3									
Ortalama	66.3	66.1									

I.I Internalization Index: Toplam Yabancı Bağlı şirket/Toplam Bağlı şirket

Kaynak: UNCTAD,Ulusötesi Finansal Kuruluşların GSI endeks sıralaması 2008,2009, 2010,2011 ve 2012 verileri tarafımdan derlenmiştir.

2008-2012 yılları arasında incelendiğinde;ilk 10 şirketin GSI ortalamasının artış kaydettiği görülmektedir. Buna göre; 2008 yılında endeks ortalaması 59, 2009'da 64, 2010'da 64, 2011'de 661,2 ve 2012 yılında 66,3 olmuştur. Dolayısıyla finansal alanda ulusötesileşmenin arttığı gözlenmektedir.

5. KRİZ SÜRECİNDE ULUSÖTESİ ŞİRKETLERİN DURUMU

Dünyanın 100 en büyük ekonomisinin 37'si şirketlerden oluşmaktadır. Ulusötesi şirketlerin %86.5'i sanayileşmiş dünya temellidir. Ancak kriz sürecinde güney doğu Asya özellikle Çin'de ulusötesi şirket sayısı giderek artmaktadır. En büyük 25 ulusötesi şirketin durumları incelendiğinde; en tepede perakende, petrol, finans şirketleri yer almaktadır.

2013 yılında Forbes Global 2000 listesinde dünyanın en büyük şirketleri sıralamasında şirket gelirleri açısından incelendiğinde ilk sırada ABD şirketi şirket varlıkları açısından değerlendirdiğinde ise ilk sırada Çin şirketi yer almaktadır. Sinopec ve Petro China gibi şirketler varlık sıralamasında ilk 25 şirket içinde yer almaktadır.

Tablo 5.1. Forbes Global 2000 Listesinde En Üst Sırada Yer Alan Şirketler

Top UÖS gelirleri (US milyon \$)		Top UÖS varlıkları (US milyon \$)	
Walmart	469	ICBC	2814
Royal Dutch Shell	467	HSBC	2624
Exxon Mobil	421	Mitsubishi UF Financial	2633
Sinopec- China Petrol	412	BNP Paribas	2304
BP	371	JP Morgan Chase	2359
Petro China	309	China Construction Bank	2241
Volkswagen Group	294	Royal Bank of Scot	2133
Total	241	Agricultural Bank China	2124
Chevron	223	Bank of China	2034
Samsung Elect.	188	Mizuho Financial	2009
Apple	165	Citigroup	1865
ENI	164	Banco Santander	1648
Berkshire	163	Wells Fargo	1423
Daimler	151	Credit Suisse	1010
Axa Group	148	Axa Group	1003
General Electric	146	Goldman Sach	939
Petrobas	144	Alliant	916
Gazprom	144	Nordea Bank	893
ICBC	139	Bank Of Communication	846
AT&T	127	Royal Bank of Canada	839
Stat Oil	127	TD Bank Group	819
BNP Paribas	126	Morgan Stanley	781

Kaynak: Forbes Global 2000: The World's Largest Companies In 2013

İkinci Dünya Savaşı sonrası periyotta doğrudan yatırımlar (FDI), zengin kuzey ülkeleri tarafından yapılmaktaydı. Yukarıda yer alan tablodan da anlaşılacağı gibi, günümüzde durum değişmektedir. BRICS ülkeleri olarak nitelendirdiğimiz Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin FDI' ların ev sahibi ve anavatanı olmaktadır. Bu şirketler ülkeler arası ekonomik rekabet ve politik ilişkileri yönlendirmektedir. Tablo 6.2'den gözlemleyebileceğimiz gibi Çin'in şirketleri gözönünde bulundurulduğunda Sinopec, China National Petroleum ve Industrial and Commercial Bank of China gibi sıralamada yer alan kuruluşlar devlete ait şirketlerdir. Çin şirketlerinin toplam gelirlerinin 2014 yılında %13.31 artarak 56,68 trilyon yuana ulaştığı ve bu tutarın Çin'in 2013 yılı GSMH'sı olan 56,88 trilyon yuana yakın olduğu görülmektedir. Karlılık konusunda ise, 2014 yılında bir önceki yıla oranla %10.6 yükselerek 2.4 trilyon yuana yükseldiği gözlenmektedir (Dünya Gazetesi,02/09/2014).Tablo 6.3'de gözlendiği gibi, dünya milyarderlerinin durumunu gözönünde bulundurduğumuzda; özellikle küresel şirket sahipleri olan bu milyarderler **geçmiş yıla göre %11 zenginleşmişlerdir**. Bu zenginleşme ücretler ve gelirler düşerken meydana gelmiştir. Dolayısıyla kriz sürecinde eşitsizliği besleyen bir hal almıştır.

Tablo 6.3: Dünya milyarderleri listesi

1.	Bill Gates (Microsoft)	72.5	% 15
2.	Carlos Slim (Telmex)	66.3	% 11.8
3.	Amancio Ortega (Inditex-zara)	58.9	% 2.5
4.	Warren Buffet (Berkshire Hathaway)	58.1	% 21.3
5.	Ingvar Kemprad (İKEA)	49.1	% 24
6.	Charles Koch (Koch industries)	45	% 10
7.	David Koch (Koch industries)	45	% 10
8.	Larry Ellison (Oracle)	40.5	% 2.2

Kaynak: <http://www.bloomberg.com/billionaires/2013-09-13/> Erişim tarihi :13/10/2014

Ulusötesi kapitalist sınıfın yükselmesi, sermayenin küresel çapta konumlanmasını getirmiştir. Ulusötesi sermayenin sınıf gücünün kurumsal olarak uygulanması için IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi ulusötesi kurumlar ve araçları aracılık etmektedirler.

6. SEKTÖRLERE GÖRE FİNANSAL OLMAYAN ULUSÖTESİ ŞİRKETLERİN DAĞILIMI

Tablo 7'te gözlendiği gibi,kriz öncesi olan 2007 ve 2013 yılları arasında ulusötesi şirketlerin sektör dağılımını incelediğimizde; ilk100 içindeki şirketlerin yer aldığı tabloda 2007 yılında 10 olan petrol şirket sayısı 2013 yılında 12'ye yükselmiştir. Motorlu taşıtlar ise 2007 yılında 13 iken 2013 yılında 11'e gerilemiştir. Yiyecek içecek ve tütün sektörü birlikte değerlendirildiğinde şirket sayısı 9'dan 11'e yükselmiştir. Ulaştırma ve depolama hizmetlerinde ilk 100 içindeki ulusötesi şirket sayısı 1'den üçe yükselmiştir. Önemli bir gerileme ametalik mineral ürünlerde görülmektedir.2007'deki 5 şirketten 2013'te 2 şirkete gerilemiştir.

Tablo 6: Sektörlere göre Finansal olmayan Ulusötesi Şirket sayısı-

Sektörlere Göre Finansal Olmayan TNC Şirket Sayısı (2008-2013)								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Petrol	10	10	10	10	11	11	12	
Motorlu Araçlar	13	11	11	12	11	11	11	
Yiyecek İçecek ve Tütün	9	7	7	8	8	7	11	
Eczacılık	9	9	9	8	11	10	9	
Elektrik Elektronik	8	9	9	9	7	7	9	
İletişim	8	7	7	7	7	9	5	
Kamu hizmetleri(Elektrik Gaz ve Su)	0	8	8	11	8	7	5	
Elektrik Gaz ve Su	8	2	2	2	4	4	2	
Madencilik ve Taş Ocağı	4	4	4	5	5	5	5	
Toptan Ticaret	4	4	4	2	1	4	5	
Metal ve Metal Ürünleri	3	3	3	3	3	2	1	
Çeşitli	5	4	4	4	4	4	4	
Perakende satış ve ticaret	3	4	4	3	3	3	3	
Havacılık	3	3	3	2	2	2	2	
Tekstil	0	0	0	0	0	0	1	
Ulaştırma ve Depolama	1	2	2	2	2	3	3	
Diğer tüketim mal ve hizmetleri	1	2	2	1	1	1	1	
Kimyasal	3	3	3	3	4	3	2	
Petrol ve Doğalgaz Araştırma	0	0	0	0	0	0	1	
Ametalik Mineral Ürünler	5	5	5	4	3	3	2	
Software	0	0	0	0	0	0	2	
Mühendislik Servisleri	0	1	1	1	2	1	1	
Altın Madeni	0	0	0	1	1	1	1	
Ticari Hizmetleri	2	1	1	1	1	1	1	
İnşaat ve emlak işleri	0	1	1	1	1	1	1	
	99	100	100	100	100	100	100	

Kaynak: UNCTAD The world's top 100 non-f,nancial TNC's, ranked by foreign assets 2008,2009,2010,2011,2012,2013 yıllarına ait tabloları tarafımdan derlenerek hazırlanmıştır.

7. KRİZ SÜRECİNDE ULUSÖTESİ YATIRIM YAPAN ŞİRKETLER

7.1. 2009 yılında ulusötesi yatırım yapan ülkeler ve ulusötesi şirketlerin durumu

Krizin patlak verdiği 2008'de etkiler hemen gözlenmezken, yansımaları 2009 yılında DYY akışlarında küresel çapta %39'luk bir gerileme ile görülmüş ve bu gerileme tüm ülkeleri etkilemiştir. 2008 yılındaki 1.7 trilyon dolarlık seviyesinden, 2009'da 1 trilyon dolar seviyesine gerilemiştir. Özellikle gelişmiş ülkelere DYY akışları %41'lik bir düşüş sergilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise; 2009 yılında küresel finansal ve ekonomik krizle birlikte %35'lik gerileme kaydedilmiştir. DYY'ların bileşenleri olan özsermaye yatırımları, yeniden yatırım kazançları ve diğer sermaye akışları açısından değerlendirildiğinde, ulusötesi şirketlerin uzun dönem yatırım stratejisinin önemli bir göstergesi olan özsermaye akışında diğerlerine nazaran düşüş kaydedilmiştir.

Sınır ötesi birleşme ve satın almalar açısından değerlendirildiğinde, 2008 yılına göre 2009 yılında %66'lık bir gerileme kaydedilmiştir. Buna rağmen, greenfield denilen ilk yatırımlarda %23'lük gerileme gözlenmiştir. Ülkeler itibariyle değerlendirme yapıldığında; Avrupa ortalaması %41.2, ABD %57, Güney, Doğu ve Güney Doğu Asya'da ortalama %31.8 Türkiye'de %56.3 gerileme kaydedilmiştir. Birleşme ve satın almalar ülkeler açısından değerlendirildiğinde; gelişmiş ülkelerde %66, Avrupa'da %66.4, SABD %82.5 Japonya'da %163.5 gerileme gözlenirken, gelişmekte olan ülkeler ise %64'lük düşüş gözlenmektedir. Türkiye'de ise gerileme %87.7 olmuştur. Aynı dönemde Güney, Doğu ve Güney Doğu Asya'da ortalama %35'lik gerilemeye rağmen, Çin'de %108'lik, Tayland'da %142'lik artış gözlenmiştir (UNCTAD, Global Investment Trend Monitor, 2010).

7.2. 2010 yılında yabancı sermaye ve ulusötesi şirketlerin durumu

Yabancı sermaye yatırım girişleri 2009 yılına göre %1'lik artış kaydederek 1,122 milyar dolar'a yükselmiştir. Bu önemsiz artışın dağılımı gözönünde bulundurulduğunda gelişmekte olan ülkelere doğrudan yabancı yatırım sermaye girişleri güçlenerek, gelişmiş ülkelere girişlerdeki gerileme ile dengelenmiştir. Gelişmiş ülkelere sermaye girişi %6.9 gerileyerek 526.6 milyar dolara düşmüştür. Net birleşme ve satın almalar %23.9 artarak 252.1 milyar dolar olmuştur. Gelişmekte olan ülkelere baktığımızda, DYY girişlerinde %9.7, birleşme ve satın almalarda %117.6 artış olmuştur, en çok artış %301 ile Hong Kong ve %939 ile Malezya'da görülmektedir. Buna rağmen, Çin'de ise birleşme ve satın almalarda %44.6 gerileme yaşanmıştır. Kriz sonrası dönem açısından sınır-ötesi birleşme ve satın almaları gözönünde bulundurduğumuzda %37 artış kaydedilmiştir. Öte yandan, ilk yatırım projelerinin sayısı ve değerinin gerileme kaydettiği görülmektedir (UNCTAD, Global Investment Trend Monitor, 2011).

7.3. 2011 yılında ulusötesi şirketler ve küresel ekonomi

2011 yılında ise, küresel ekonomide yaşanan karışıklığa rağmen DYY akışları kriz öncesi seviyenin üzerinde gerçekleşmiştir ve %17 artış kaydederek 1.5 trilyon seviyesine gelmiştir.

DYY akışları tüm başlıca ekonomilerde gerçekleşirken, gelişmekte olan ülkelerde 755 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır özellikle ilk yatırımlarda güçlü bir artış gözlenmiştir. Güneydoğu Asya da %11'lik bir artışla, Latin Amerika (%35) ve geçiş ekonomilerinin (%31) altında bir artış kaydetmiştir. Afrika ülkeleri ise DYY girişleri düşmeye devam etmiştir. Gelişmiş ülkeler gözden geçirildiğinde DYY artışı %18 olarak gerçekleşmiştir. Girişlerin çoğunluğu sınırötesi birleşme ve satınalmalarda gerçekleşmiştir(UNCTAD, Global Investment Trend Monitor,2012). Özetle, 2011 yılında DYY'ların bütün ülkelerde arttığı gözlenmektedir. Aynı yıl özellikle gelişmekte olan ülkeler bu akışların yarısına sahiptir. Bu yatırımların önemli bir kısmı ilk yatırım olarak gerçekleşmiştir ancak tüm bunlara rağmen DYY akışları krizin başladığı 2008 yılının altındadır (UNCTAD, Global Investment Trend Monitor,2012).

7.4. 2012 yılında ulusötesi şirketler ve küresel ekonomi

2012 yılında doğrudan yabancı yatırım girişleri %18 azalarak 1.31 trilyon dolarla 2009 yılındaki seviyesine yaklaştığı görülmektedir. Aynı gerileme; büyüme, ticaret ve istihdamda da gözlenmektedir. Avro bölgesi krizi, ABD ekonomisinde mali uçurum, bütün başlıca ekonomilerde hükümet değişimi gerilemede etkili olmuştur. Tüm gelişmekte olan ülkelerde de makroekonomik kırılganlık ve yatırım ortamındaki politik belirsizliklerin varlığı nedeniyle doğrudan yatırımların akışındaki azalma, milli gelir, ticaret ve istihdam büyüme de olumsuz yönde gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur (UNCTAD, Global Investment Trend Monitor, 2013).

7.5. 2013 yılında ulusötesi şirketlerin durumu

2013 yılında uluslar arası üretim artışa genişlemeye devam etmiştir. satışlar %9varlıklar %8, katma değer %6 istihdam %5 ve ihracat %3 artmıştır. Küresel DYY girişleri ise 2013 yılında %11 artarak 1.46 trilyon dolar ile 2010 seviyesinin üzerine çıkmıştır. Girişler değerlendirildiğinde gelişmiş ülkelerde artış %11.6 iken, gelişmekte olan ülkelerde artış %6.2 olmuştur. Bu süreçte, gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerine ait ulusötesi şirketler, gelişmiş ülke ulusötesi şirketlerine göre denizaşırı faaliyetlerine daha hızlı devam etmişlerdir (UNCTAD, Global Investment Trend Monitor,2014).

7.6. 2014 yılında DYY ve Ulusötesi şirketlerin durumu

Tablo 8.1. 2014 yılı en çok yatırım yapan ülkeler
(milyar dolar)

1. ABD	537	11. İrlanda	32
2. HongKong Çin	150	12. İspanya	311
3. Çin	116	13. Kore	3
4. Japonya	114	14. Norveç	19
5. Almanya	112	15. İsviçre	17
6. Rusya	56	16. Malezya	16
7. Fransa	56	17. Şili	13
8. Kanada	53	18. Kuveyt	13
9. Hollanda	41	19. Tayvan	13
10. Singapur	41	20. İsveç	12

Kaynak: UNCTAD, Global Investment Trend Monitor, No:19 Mayıs 2015

2014'te 20 en büyük yatırımcının 9'u geliştirmekte olan ve geçiş ekonomilerindedir. Hong Kong, Çin, Rusya, Singapur, Kore, Malezya, Şili, Kuveyt ve Tayvan şeklinde sıralanmaktadır. Çin'de DYY çıkışları, DYY girişlerine göre daha hızlı artmıştır ve 116 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Buna göre; DYY giriş/ çıkış oranı 2004 seviyesi olan *11:1'den 1:1'e* değişmiştir. Gelişmekte olan ülke ulusötesi şirketlerinin yatırımlarında artış anlamı da taşımaktadır.

8. 2007 VE 2008- 2014 ARASI KRİZ SÜRECİNDE BAZI ULUSÖTESİ ŞİRKETLERİN DURUMU**

8.1. General Electric (ABD, Elektrik dağıtımı)

Krizin başladığı 2007 yılından bu yana, General Electric gibi Amerikan sanayiinin en köklü şirketi, ilk kez cirosunun yarısından fazlasını A.B.D. dışından elde etmeye başlamıştır. İstihdamın yarısından fazlası da A.B.D. dışında istihdam edilmektedir.

** 2009 yılına ait Unctad'ın ulusötesilik endeksi içeren verilerine ulaşamamıştır.

Tablo 8.1: General Electric Şirketinin ulusötesilik endeksi (2007-2013)

General Electric	Varlık	Satışlar	İstihdam	Dış varlık sıralaması	Ulusötesilik endeksi sıralaması
	Dış v.	Dış s.	Dış i.		
	Toplam v.	Toplam s.	Toplam i.		
2007	420300	86519	168112	1	76
	795337	172738	327000		
2008	401290	97214	171000	1	75
	797769	182515	323000		
2010	551585	79705	154000	1	57
	751216	150211	287000		
2011	502612	77480	170000	1	67
	717242	147300	301000		
2012	338157	75640	171000		
	685328	144796			
2013	331160	74382	135000	1	81
	656560	142937	307000		

Kaynak: UNCTAD 2007,2008,2010,2011,2012,2013 “the world’s top 100 non-financial TNC’s” tablo verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

General Electric şirketinin ulusötesilik endeksi sıralaması tablosu incelendiğinde; dış varlık sıralamasında ilk sırada yer alan General Electric, kriz öncesi 420.300 milyon dolar olan dış yatırımlarını 2008’de 401.290 milyon dolar seviyesine düşürmüştür. 2010 yılında ise, dış yatırımlar kriz öncesi durumun üzerinde 551.585 milyon olarak gerçekleşmiştir. Ancak daha sonra şirket dış yatırımları 2012 yılı itibariyle düşüşe geçmiş ve 2013 yılında 331.160 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Krizin yansması sektörde hissedilmekte gerek dış yatırımlara gerekse satışlarda gerileme, ulusötesilik endeksi açısından sıralamada 81. sıraya gerilemesine neden olmuştur. Buna rağmen dış varlık sıralamasında şirket en üstteki yerini korumuştur.

8.2.Vodafone (İngiltere, İletişim)

İngiliz cep telefonu şirketidir.Dünyanın30 ülkesinde GSM operatörlüğü yapmaktadır.2013 yılında 94 milyar kar açıklayarak Fortune Global 500’de karlılık açısından ilk sıraya yerleşmiştir(<http://fortune.com/global500/2013>).

Tablo 8.2 : Vodafone Şirketinin ulusötesilik endeksi (2007-2013)

Vodafone	Varlık		Satışlar		İstihdam		Dış varlık sıralaması	Ulusötesilik endeksi sıralaması
	Dış v.		Dış s.		Dış i.			
	Toplam v.		Toplam s.		Toplam i.			
2007	230600		60317	71070	62008	72375	2	6
	254948							
2008	201570		60197	69250	68747	79097	3	6
	218955							
2010	224449		63069	71315	65729	84990	3	15
	242417							
2011	171941		65448	74089	75476	83862	8	10
	186176							
2012	199008		62065	70224	78599		7	9
	217031							
2013	182837		59059	69276	83422	91272	7	9
	202763							

Kaynak: UNCTAD 2007,2008,2010,2011,2012,2013 “the world’s top 100 non-financial TNC’s” tablo verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda yer alan Vodafone verilerine göre; kriz öncesi toplam varlıklarının %90’ı yabancı ülkelerdeki yatırımlarından, istihdamının %86’ı yabancı çalışanlardan oluşan ulusötesileşme sıralamasında en üst sıralarda yer alan bir şirket olarak görülmektedir. Kriz sürecinde 2010 yılında artış görülmekle birlikte 2011 yılından itibaren dış yatırımlarda gerileme görülmekle birlikte, çağrı merkezleri yoluyla yurtdışı istihdamın artırılması ile ulusötesilik endeks sıralamasında üst sıradaki yerini korumuştur.

8.3. Royal Dutch/Shell (petrol, gaz, Hollanda)

2013 yılında Shell satışlarda 2, genelde 7 sıra düşmüştür. Dünya üzerinde 44.000 İstasyonu, 30 rafinerisi ve günde 3.3 milyon varil üretimi vardır (Fortune,2013).

Tablo 8.3: Royal Dutch/Shell Şirketinin ulusötesilik endeksi (2007-2013)

Royal Dutch Shell	Varlık	Satışlar	İstihdam	Dış varlık sıralaması	Ulusötesil ik endeksi sıralaması
	Dış v. Toplam v.	Dış s. Toplam s.	Dış i. Toplam i.		
2007	196828	207317	86000	3	35
	269470	355782	104000		
2008	222324	261393	85000	3	6
	282401	458361	102000		
2010	271672	230697	82000	2	29
	322560	368086	97000		
2011	296449	282673	75000	2	31
	345257	470171	90000		
2012	270247	282930	73000	2	32
	360325	467153			
2013	301898	275651	67000	2	34
	357512	451235	92000		

Kaynak: UNCTAD 2007,2008,2010,2011,2012,2013 “the world’s top 100 non-financial TNC’s” tablo verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

Yukarıda yer alan Royal Dutch/Shell verilerine göre, kriz öncesi dış yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı %73 seviyesindedir. Yatırımlar 2008 yılında herhangi bir gerileme kaydetmemiştir. 2008’de %78, 2010’da %84, 2011’de %85, 2012’de %75 ve 2013’te %84 gibi yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. İstihdam açısından değerlendirildiğinde, kriz sürecinde istihdamda gerileme gözlenmektedir.

8.4 British Petroleum (İngiltere, petrol, gaz)

2010 yılında Meksika körfezini temizlemek için yaptığı ödemeler nedeniyle karı yarıdan fazla düşmüştür. 42 milyar maliyet ve cezaya katlanmaktadır.

Tablo 8.4 : British Petroleum Şirketinin ulusötesilik endeksi (2007-2013)

British Petroleum	Varlık	Satışlar	İstihdam	Dış varlık		Ulusötesilik endeksi sıralaması
	Dış v. Toplam v.	Dış s. Toplam s	Dış i. Toplam i.	sıralaması		
2007	185323	223216	80600	4	23	
	236076	284365	97600			
2008	188969	283876	76100	4	20	
	228238	365700	92000			
2010	243950	234313	65926	3	18	
	272262	297107	79700			
2011	263577	308437	68005	3	21	
	293068	386463	83430			
2012	270247	300216	69853	3	22	
	300193	375580	85700			
2013	202899	250372	64300	6	38	
	305690	379136	83900			

Kaynak: UNCTAD 2007,2008,2010,2011,2012,2013 “the world’s top 100 non-financial TNC’s” tablo verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

Kriz sürecinde dış varlıklarını artıran şirket,2013 yılında hem dış varlık hem de dış satışlarda gerekse dış istihdamda yaşanan gerileme ile birlikte ulusötesilik endeksine göre 38.sıraya düşmüştür.

9.5 Exxon Mobil (ABD,petrol ve gaz şirketi)

Karlılık konusunda en karlı şirketlerden olmasına rağmen 2013’te sıralamada 5.liğe gerilemiştir(Fortune,2013).

Tablo 8.5 : Exxon Mobil Şirketinin ulusötesilik endeksi (2007-2013)

Exxon Mobil	Varlık	Satışlar	İstihdam	Dış varlık sıralaması	Ulusötesilik endeksi sıralaması
	Dış v. Toplam v.	Dış s. Toplam s.	Dış i. Toplam i.		
2007	174726	269184	50904	5	41
	242082	390328	80800		
2008	161245	321964	50337	6	42
	228052	459579	79900		
2010	193743	254219	52643	6	44
	302510	341781	83600		
2011	214231	316686	49496	4	66
	331052	433526	82100		
2012	214349	301840	46361	6	45
	333795	420714	76900		
2013	231033	237438	45216	4	56
	346808	390247	75000		

Kaynak: UNCTAD 2007,2008,2010,2011,2012,2013 “the world’s top 100 non-financial TNC’s” tablo verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

Tablodan anlaşılabilceği gibi, Exxon Mobil’in 2013 yılında dış yatırımlarda artış yaşamıştır. Bununla birlikte, toplam satışlar içindeki dış satışlarının payının 2012 yılında %71’den %60’a düşmesiyle birlikte, 2013 yılında ulusötesilik endeksi sıralamasındaki yeri 45. sıradan 56. Sıraya gerilemiştir.

8.6. Toyota (Japonya, otomotiv)

Toyota hava yastığı ile ilgili yaşanan sorunlar neticesinde 5 milyon aracı geri çağırılmak durumunda kalmıştır. Buna rağmen kuzey Amerika’da satışları güçlü olarak devam etmektedir. Petrol fiyatlarındaki yaşanabilecek bir yükseliş nedeniyle özellikle General Motor’un elektrikli aracı Tesla’ya karşı ABD’de rekabette geri kalma riskiyle karşı karşıya kalabilir(<http://fortune.com/global500/2015>).

Tablo 8.6. Toyota Şirketinin ulusötesilik endeksi (2007-2013)

Toyota	Varlık	Satışlar	İstihdam	Dış varlık	Ulusötesilik
	Dış v. toplam v.	Dış s toplam s.	Dış i. Toplam i.	sıralaması	endeksi sıralaması
2007	153406 284722	145815 230607	121775 316121	6	75
2008	169569 296249	129724 203955	121755 320808	5	74
2010	211153 359862	140319 221604	118362 317716	5	76
2011	214117 372566	142888 235200	123655 325905	5	86
2012	233193 376841	170486 260776	126536	4	77
2013	274380 403088	171231 256381	137000 333496	3	67

Kaynak: UNCTAD 2007,2008,2010,2011,2012,2013 “the world’s top 100 non-financial TNC’s” tablo verilerinden tarafımdan derlenmiştir.

Yukarıda yer alan tabloya göre; Toyota kriz öncesi olan 2007 yılında dış varlıkları, toplam varlıkların %53.8 iken 2010 yılında bu oran %58.6’a, 2013 yılında ise %68’e yükselmiştir. Satışlar açısından değerlendirdiğimizde; 2007 yılında dış satışların toplam satışlar içindeki payı %63.2, 2010 yılında yatay bir seyir izleyerek %63.3 iken, 2013 yılında %66.7 seviyesine yükselmiştir. Dış satışlarda yaşanan bu önemli artışla birlikte ulusötesilik endeksinde 2013 yılında 67. sıraya yükselmiştir.

8.7. Total (Fransa, petrol, gaz)

Araştırma rafinasyon ürün pazarlama ve satış gibi geniş faaliyet alanı vardır.2013 yılında karlılık ve piyasa değerindeki düşüş nedeniyle bir önceki yıla göre gerileme kaydetmiştir.

Tablo 8.7 : Total Şirketinin ulusötesilik endeksi (2007-2013)

Total	Varlık	Satışlar	İstihdam	Dış varlık	Ulusötesilik
	Dış v.	Dış s.	Dış i.	sıralaması	endeksi
	Toplam v.	Toplam s.	Toplam i.		sıralaması
2007	143814	177835	59146	7	26
	167144	233699	96442		
2008	141442	177726	59858	7	27
	164662	234574	96959		
2010	175001	143047	57643	7	30
	192034	186061	83600		
2011	211314	197480	61067	6	29
	228036	256732	96104		
2012	214507	180440	62123	5	28
	227107	234287	97126		
2013	226717	175703	65602	6	38
	238870	227901	98799		

Kaynak: UNCTAD 2007,2008,2010,2011,2012,2013 “the world’s top 100 non-financial TNC’s” tablo verilerinde tarafımdan derlenmiştir.

Total şirketinin kriz öncesi dış yatırımları; toplam yatırımlarının %86’ını oluştururken, krizin patlak verdiği 2008 yılında gerek dış yatırımların payında, gerekse toplam yatırımlarda gerileme saptanmıştır. Daha sonra 2010 yılından itibaren yatırımlardaki artışla birlikte dış yatırımlar %94 seviyesine yükselmiş, bununla birlikte satışlardaki gerileme ulusötesilik endeksinde gerilemesine neden olmuştur.

9. SONUÇ

1970’lerden itibaren üretimin parçalanması yolu ile üretimin küreselleşmesi; sınıf ve sosyal eşitsizliğin küresel çapta yayılımına neden olmuştur. Değerin, uluslararası hızlı hareketi, sermayenin küresel çevrimine dahil oluyordu. Yeni sistem, teknik seviyede yeni bilgi teknolojileri ve organizasyonel yeniliklerle değer yaratımının sirküle edilmesi ve dünya çevresinde dolaşımını sağlıyordu. Bu sayede ulusal ekonomiler parçalanmış ve yeni küresel üretim ve finansal sistemin bir unsuru olarak tekrar bir araya getirilmiştir. Böylece ulus devletlerde yeni küresel ekonomik sistemin parçası olmaktadır. Bu uluslararası piyasa entegrasyonundan, küresel üretim entegrasyonuna geçmiştir. Uluslararası finansal sistemde 1980’den itibaren entegre küresel finansal sistem olarak farklılık göstermektedir (Robinson,2010).

Kriz sonrası durum incelendiğinde; küreselleşme ile küreselleşmenin krizinin, önceki krizlerden farklılık gösteren özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla farklı bir durumda; aynı araçları kullanarak aynı sonuçlara ulaşma beklentisi yararsızdır. Küreselleşme ile yaşanan yeni bir çağdır. Ulusötesileşmenin artması ile küresel üretim ve finansal sistem, ulusların ve insanlığın entegrasyonunu gerekli kılmaktadır. Ulusötesi üretim süreçlerinin etkin olduğu bir ekonomik sisteme geçiş, ulus devletlerin küresel sosyal politik ve kültürel yapıya karşı durmasını giderek zorlaştırmaktadır.

Küresel ekonomi giderek birbirine bağlı bir konumda çalışmaktadır. Buna karşılık siyaset, yerel ve ulusal boyutta kalmaktadır ve bu durum büyük sorun yaratmaktadır. Öte yandan; açlık ve nükleer tehdit sorunları için uluslararası ortak bir çabaya ihtiyaç vardır. Küresel ısınma sorununu ulus devlet tek başına halledememektedir. Uluslararası finansın istikrarlı olması ve vergilerin ödenmesi sermaye akımlarının denetlenmesi yine ulus devletin tek başına çözemeyeceği sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunların ulusötesileşmesi, çözümlerin de ulusötesileşmesi sonucunu doğurmaktadır. Buna bağlı olarak, sivil toplum kuruluşlarının ulusötesileşmesi küreselleşmenin getirdiği sonuçlar içinde yer almaktadır.

Kriz sürecinde yatırımlar incelendiğinde ortaya çıkan bir başka sonuç; yatırımların ilk yatırım yerine, birleşme ve satın almalar üzerine yoğunlaşmış olmasıdır. Kriz sürecinde küresel sermaye ve tekelleşme artarak devam etmiştir. Ulusötesi sermayenin güçlenmesi, en tepede yer alan ulus ötesi sermaye sınıfının da güçlenmesini beraberinde getirmiştir en zenginler listesindeki zenginleşme bunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda sermaye ve emek sınıfı arasındaki mesafe açılarak eşitsizliği küresel çapta derinleştirmektedir. Küresel şirketleri ulusötesilik endeksi açısından incelediğimizde; sıralamada en üstte yer alan şirketlerden Royal Dutch/Shell, British Petrol, Exxon Mobil, Total gibi petrol ve doğalgaz şirketlerinin geriye düştüğü gözlenmektedir. Yine ilk sırada yer alan enerji şirketi General Electric son yıllarda endeks açısından gerileme kaydetmiştir.

Küreselleşme ile finansal şirketlerin durumu incelendiğinde, kriz öncesi “en yüksek etkileşimli” şirketlerin, krizden en fazla etkilenen şirketler olduğu gözlenmektedir. GSI ulusötesilik endeksi ile ilişkilendirildiğinde ulusötesilik açısından en üst sıralarda yer alan ve yüksek etkileşimli şirketlerin sistemik risk anlamında gelecekte de yüksek riske sahip olduğu gözönünde bulundurulmalıdır. Kriz sürecinde küresel şirketler açısından bir başka sonuç; gelişmekte olan ulusötesi şirketlerinin gelişmiş ülke küresel şirketlerine nazaran DYY’larında meydana gelen artışlardır. Bu durum gelişmekte olan ülkeler açısından her ne kadar olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de 2012 sonrası bu eğilimin tersine döndüğü ve küresel kırılganlıkların devam ettiği ortamda şirket karlarında meydana gelebilecek düşüşlerin gelişmekte olan ülkeleri olumsuz yönde etkileyeceği gözden kaçırılmamalıdır. Buna örnek olarak çalışmada daha önce belirtildiği gibi, Çin’in doğrudan yatırım giriş ve çıkışlarının oranının 1:1 olarak değişimiyle, küresel kırılganlıkların arttığı zamanlarda Çin’in bu

gelişmeden etkilenmesi, geçmişe oranla artış gösterebilecektir. 2015 yılında Çin'in büyüme rakamlarındaki yavaşlamayı buna bağlayabiliriz.

Ulusötesileşme her ne kadar küresel şirketlerin dünya çapında kar arayışlarına yanıt verse de, dünya ticaret hacmi ve dünya üretiminin istikrarlı bir şekilde artışı sonucunda yeterli verimlilik sağlanabilecektir. Bununla beraber ulusötesileşme, tekelleşme yoluyla eşitsizliğin de küreselleşmesini beraberinde getiren bir sistem olacaktır.

KAYNAKÇA

CHOMSKY Noam, **Occupy/işgal et sınıf savaşı isyan ve baskı üzerine düşünceler**, Osman Akınbay(çev), İstanbul: Agora Kitaplığı, Temmuz 2013.

Dünya Gazetesi, “ Çin'in en büyük 500 şirketi açıklandı”,02/09/2014

Forbes Global 2000: The World's Largest Companies In 2013

GEORGE Susan, State of power 2014, **”State of corporations, The rise of illegitimate power and the threat to democracy”**,

https://www.tni.org/files/download/state_of_corporation_chapter.pdf

ROBINSON William., **“Great Recession of 2008 and continuing crisis”** International Review Of Modern Sociology, Volume 38, Number 2, Autumn 2012.

ROBINSON William, **”The crisis of Global Capitalism”**2010

<http://www.soc.ucsb.edu/faculty/robinson/Assets/pdf/thecrisis.pdf>

STIGLITZ Joseph E., **“Eşitsizliğin Bedeli”**, Ozan İşler(çev), İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

UNCTAD, World Investment Report 2013, **The top 50 financial TNCs ranked by Geographical Spead Index 2012**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD, World Investment Report 2012, **The top 50 financial TNCs ranked by - Geographical Spead Index 2011**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD, World Investment Report 2011, Non-Equity Modes of International Production and Development, **The top 50 financial TNCs ranked by Geographical Spead Index 2010**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD, World Investment Report 2010, **The top 50 financial TNCs ranked by Geographical Spead Index 2009**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD , World Investment Report 2009, Transnational Corporations, Agricultural Production and Development. www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD, World Investment Report 2009, **The top 50 financial TNCs ranked by Geographical Spead Index 2008**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD, **The world's top 100 non-financial TNC's, ranked by foreign assets 2008**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD, **The world's top 100 non-financial TNC's, ranked by foreign assets 2009**, www.unctad.org/fdistatistics

UNCTAD, **The world's top 100 non-financial TNC's, ranked by foreign assets 2010**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD, **The world's top 100 non-financial TNC's, ranked by foreign assets 2011**, www.unctad.org/fdistatistics

UNCTAD **The world's top 100 non-financial TNC's, ranked by foreign assets 2012**, www.unctad.org/fdistatistics.

UNCTAD **The world's top 100 non-financial TNC's, ranked by foreign assets 2013**, www.unctad.org/fdistatistics

UNCTAD **The world's top 100 non-financial TNC's, ranked by foreign assets 2014**, www.unctad.org/fdistatistics

UNCTAD, **Global Investment Trend Monitor No:2, Ocak 2010**,
<http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>

UNCTAD, **Global Investment Trend Monitor No:5, Ocak 2011**,
<http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>

UNCTAD, **Global Investment Trend Monitor No:8, Ocak 2012**,
<http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>

UNCTAD, **Global Investment Trend Monitor, No:11, Ocak 2013**,
<http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>

UNCTAD, **Global Investment Trend Monitor, No:15 Mayıs 2014**,
<http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>

UNCTAD, **Global Investment trends monitor no: 15, Mayıs 2015**,
<http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>

UNCTAD, **World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural and Production and Development**, http://unctad.org/en/Docs/wir2009overview_en.pdf

VITALI S., GLATTER J. ve BATISSON S., 2011, **The Capitalist Network That Runs the World**, New Scientist, October.

Fortune Global 500, <http://fortune.com/global500/2013>

Fortune Global 500, <http://fortune.com/global500/2015>

Today's ranking of the world's richest people,
<http://www.bloomberg.com/billionaires/2013-09-13/>